

ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ ЧИННИКІВ НА ВИБІР САМОРЕАЛІЗАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ У ЖІНОК: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МІЖ КУЛЬТУРАМИ

THE INFLUENCE OF CULTURAL FACTORS ON THE CHOICE OF SELF-REALISATION STRATEGIES BY WOMEN: A CROSS CULTURE COMPARATIVE ANALYSIS

У роботі досліджено вплив культурних чинників на вибір самореалізаційних стратегій у жінок. Методом порівняльного аналізу виявлено, що вплив може бути досить суттєвим і різноманітним залежно від культури. Дослідження культурних чинників та порівняльний аналіз культур Марокко, Франції та України уможливив виокремлення основних чинників, що впливають на самореалізаційні стратегії у жінок. У результатах дослідження виділено ключові культурні чинники: статеві ролі в культурі, стереотипи і соціальні норми щодо поведінки жінок, культурний контекст та релігійні й культурні цінності; та стратегії самореалізації жінок, серед них: родинна самореалізація, фізична самореалізація, академічна самореалізація та медійна самореалізація. Також порівняльний аналіз уможливив виокремлення обмежень жіночої самореалізації через культурні чинники, а саме: гендерна роль, стереотипи і соціальні норми, культурний контекст, релігійні та культурні цінності. Виявлено, що статеві ролі в культурі мають великий вплив на самореалізаційні стратегії у жінок. Результати аналізу показали, що в марокканській культурі жінкам часто відводиться роль домогосподарки і матері, що обмежує їхні можливості для самореалізації в інших сферах життя. У французькій культурі незалежність і кар'єра часто вважаються важливими для жінок, але традиційні стереотипи про роль жінки в сім'ї все ще існують. Українська культура також має свої особливості, де жінки можуть бути обмежені традиційними ролями, але також можуть бути стимульовані та підтримані в самореалізаційних зусиллях за допомогою сучасного феміністичного руху. Важливість отриманих результатів полягає у тому, що розуміння цих чинників може допомогти розробити програми і політики, спрямовані на забезпечення більшої рівноправності та можливостей для самореалізації жінок у різних культурах. Хоча соціальні та культурні чинники тісно взаємопов'язані, між цими двома групами існує чітка різниця. Не можна ігнорувати вплив соціокультурних чинників, однак їх не слід плутати як взаємозамінні. Соціальні чинники, змінюючи життя індивідів, також приносять структурні зміни в суспільство. З іншого боку, культурні чинники – це не те, що нав'язується індивіду в більшості випадків, а те, що індивід засвоює протягом багатьох років, і вони мають значніший вплив.

Ключові слова: інтеріоризація культури, гендерні стереотипи, соціальна практика, стандартний спосіб мислення, натуралістична ідеологія, рівноправ'я.

The study investigates the influence of cultural factors on the choice of self-realization strategies in women. Through comparative analysis, it was found that the influence can be significant and varied depending on the culture. The study of cultural factors and comparative analysis of cultures in Morocco, France, and Ukraine enabled the identification of key factors influencing self-realization strategies in women. The results highlighted crucial cultural factors such as gender roles in culture, stereotypes and social norms regarding women's behaviour, cultural context, and religious and cultural values, as well as women's self-realization strategies. Among them are family self-realization, physical self-realization, academic self-realization, and media self-realization. The comparative analysis revealed limitations due to cultural factors, namely gender roles, stereotypes and social norms, cultural context, and religious and cultural values. The analysis results showed that in Moroccan culture, women are often assigned the role of housewives and mothers, limiting their opportunities for self-realization in other areas of life. In French culture, independence and career are often seen as important for women, but traditional stereotypes about a woman's role in the family still exist. Ukrainian culture also has its peculiarities, where women may be constrained by traditional roles but can also be stimulated and supported in self-realization efforts through the modern feminist movement. These factors understanding can help develop programs and policies aimed at ensuring greater equality and opportunities for women's self-realization in different cultures. Although social and cultural factors are closely interconnected, there is a clear distinction between these two groups. The influence of sociocultural factors should not be ignored; however, they should not be confused as interchangeable. Social factors, by changing individuals' lives, also bring structural changes to society. Cultural factors are not something imposed on individuals in most cases, but something individuals have internalized over many years, and they have a more significant impact.

Key words: internalisation of culture, gender stereotypes, social practice, standard way of thinking, naturalistic ideology, equality.

УДК 159.922.1:[316.6+316.7]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.58.28>

Парасей-Гочер А.О.

к.психол.н.,

доцент кафедри педагогіки та психології
Український гуманітарний інститут

Постановка проблеми. Під соціальними чинниками розуміється сукупність елементів, укорінених у суспільстві. Коли йдеться про соціальні чинники, їх розділяють на підмножини [1, с. 48]. Дійсно, класичне суспільство складається з п'яти основних інститутів. Це сімейні, освітні, політичні, релігійні, економічні

інститути. Тому, посилаючись на соціальні чинники, необхідно брати до уваги всі ці елементи. Соціальні чинники можуть мати значний вплив на особистість і суспільство у цілому. Вони можуть змінювати курс суспільства, життя людей, вони також призводять до структурних змін.

Щодо культурних чинників або елементів, вони сягають своїм корінням у культуру конкретного суспільства. Щоб зрозуміти культурні чинники, важливо розуміти поняття культури. Культура охоплює систему цінностей, установок, переконань, норм, звичаїв і табу суспільства [10]. Ці системи створюються членами суспільства і передавалися з покоління в покоління. У цьому процесі передачі різних систем цінностей вони іноді зазнають модифікацій. Це може бути пов'язано з різними соціальними чинниками.

Отже, культурні чинники – це цінності, норми, переконання, які є у людей. У суспільстві люди, як правило, підкоряються цим чинникам. Це не те, що нав'язується людині в більшості випадків, а те, що людина засвоювала протягом багатьох років. Інтеріоризація культури відбувається в процесі соціалізації. Культурні чинники зазвичай диктують спосіб життя, ролі та обов'язки людини. Узяти, до прикладу, гендерний аспект. На відміну від сьогодення жінка відігравала певну роль у культурному контексті. Її вважали пасивною, слабкою і залежною. Це було культурне ставлення, яке люди мали до жінок. Таке ставлення мало вплив на цінності жінок. Переважно жінка знаходилася вдома і відігравала провідну роль у домашньому господарстві. Жінки мали менше можливостей долучитися до економічного інституту. Однак зі зміною культури ситуація поліпшилася: жінки перейшли від одного традиційного образу до іншого.

Відповідно, соціальні та культурні чинники тісно пов'язані між собою. Досить важко відрізнити, чи був вплив викликаний соціальними або культурними чинниками. Наприклад, зміна ролі жінки, узята в наведеному вище прикладі, також може бути пов'язана із соціальними чинниками. Збільшення можливостей для жінок у самоосвіті та зміна ринкової політики сприяли цим змінам. Однак, незважаючи на те що чинники взаємозалежні, їх не слід плутати як взаємозамінні.

Мета роботи – вивчення впливу культурних чинників на вибір самореалізаційних стратегій у жінок. Дослідження має на меті виявити, як культурні особливості впливають на самореалізацію жінок у культурах Марокко, Франції та України. Результати дослідження можуть бути використані для розроблення програм і політик, спрямованих на забезпечення рівних можливостей для самореалізації жінок у різних культурах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасних суспільствах, як правило, культурні практики сприймаються як вільні від соціальних обмежень та детермінацій. Проте соціологічні дослідження, проведені протягом кількох десятиліть, доводять, що культурні чинники дійсно впливають на автономні практики індивідів

[4, с. 155]. Учені обговорюють питання впливу соціального походження, віку, соціально-професійної приналежності чи статі на можливість самореалізації і досягнення потенціалу [5].

Індивідуальний вибір та самореалізація можуть піддаватися впливу соціальних детермінант, таких як стать [9]. Навіть якщо ці детермінанти є в меншості, вони все одно мають значення і їх не можна ігнорувати, якщо ми хочемо зрозуміти автономні простори, у яких індивіди можуть ефективно виражати себе відповідно до своєї життєвої траєкторії.

К. Лемпен, опираючись на кількісні опитування, виявив виняткові та нетипові практики жінок, які виходять за межі основних тенденцій у країнах Європи. Ці практики, що свідчать про соціально зумовлені чинники, були об'єктивно зареєстровані завдяки кількісним спостереженням, проведеним протягом десятиліть. У цих спостереженнях урахувалися соціальні впливи, зокрема вік, стать, соціальне походження, а також винятки, що функціонували в різних культурних контекстах [8]. Однак складність процесів самореалізації, трансформації та легітимації виявлених стратегій у жінок не може бути повністю досягнута шляхом такого дослідження. Тому принципи, за якими соціальні детермінанти впливають на культурні чинники, а також можливі трансгресії у цьому контексті залишаються предметом подальших досліджень.

Наукові дослідження, що аналізують вплив гендеру, культурних та соціальних чинників на самореалізацію жінок, пропонують глибокі, просвітлені та оригінальні відповіді на поставлені питання. Одним із ключових тезисів є те, що вплив гендеру на культурні чинники та практики, насамперед, базується на різних способах соціалізації. Утім, гендерне положення може бути обґрунтоване та підтримане лише через ідеологію взаємодоповнюваності, яка приймає різницю у статі як природню [6]. Тільки біологічна натуралізація широкого спектру гендеру у поведінці та виправдання збереження гендерних розбіжностей дають змогу жіночій самореалізації бути прийнятною без негативних реакцій. Культурний контекст також впливає на самореалізаційні стратегії у жінок. Наприклад, у марокканській культурі релігійні цінності та традиції можуть обмежувати можливості жінок для самореалізації у певних сферах життя. У французькій культурі релігійність втратила своє значення, і багато жінок зосереджуються на кар'єрі та самореалізації [3, с. 12]. Українська культура, значна частина якої ґрунтується на православ'ї, може мати вплив на самореалізацію жінок через визначення різних ролей для чоловіків і жінок у релігійному контексті.

Поширення статевих ролей не заважає гібридизації, яку здійснюють жінки і чоловіки.

Така гібридизація може призводити до рідкісних порушень, що представляють протилежні засоби соціалізації [3]. Аналіз у рамках гендерного рівноправ'я повинен урахувати інші соціальні детермінанти, такі як вік, соціальний стан, раса або культура, а також культурні чинники. Тільки міждисциплінарний аналіз, заснований на сучасних теоріях, може поглибити розуміння соціального світу, даючи змогу аналізувати, як різні соціальні детермінанти взаємодіють у повсякденному житті.

Виклад основного матеріалу. Порівняльний аналіз, проведений з оперттям на наукові роботи вчених соціологів та психологів із Марокко, Франції та України, підтверджує великий вплив гендерного питання на вибір стратегій самореалізації у жінок на різних етапах життя. Цей вплив підтверджує і збагачує наявні дослідження, які досліджують цей феномен, зокрема у кількісних опитуваннях, що стосуються культурних практик марокканців, французів та українців.

У проведеному опитуванні серед французьких жінок було виявлено, що сімейна соціалізація та мікросоціальні культурні чинники мають велике значення у формуванні гендерних практик самореалізації з раннього дитинства [2]. Сімейна динаміка пояснює значну частку культурної поведінки дівчат-підлітків, а також їхнє ставлення до видів активності, які традиційно вважалися типовими для хлопців.

У подібному дослідженні українська дослідниця М. Качинська підкреслює, що, не будучи механічним і необхідним, вплив родини є первинним у визначенні практик для жіночої самореалізації та рівності [6]. Діти та підлітки орієнтуються на культурні практики всередині сім'ї. Таким чином, хлопчики і дівчатка схильні засвоювати гендерні способи дій, висловлювань і думок.

Марокканські соціологи Г. Доку, Е. Верньє, Р. Данг, Х. Гуанті, М. Скотто гендерні способи дій ще називають «специфічними гендерними диспозиціями» [3]. На думку авторів, поділ між статями автоматично включений у стандартний спосіб мислення, коли ми розмовляємо про щось, що вважається нормою або природним і навіть неминучим. Стать присутня як в об'єктивних чинниках, так і у речах (наприклад, у будинках, де всі елементи сексуалізовані), а також у всьому соціальному світі. Стать також відображається на самореалізаційних стратегіях жінок уже у дорослому віці. Отже, гендер активніше функціонує як система схем сприйняття, мислення та поведінки серед мусульман.

По-перше, спроби жіночої самореалізації витікають із культурної соціалізації. Традиційна роль жінки в Марокко досі сприймається жінками як щось звичне і природне. Стратегії самореалізації та соціалізації, такі як родинні,

фізичні, академічні чи медійні, із погляду статистики непомітні, ймовірно, це пов'язано з культурою та традиціями. Здається, що для марокканців механізми гендерної соціалізації вважаються неіснуючими або використовуються тільки у виняткових випадках, коли сама жінка активізує їх, що досі суперечить сталим традиціям.

Натомість французькі соціопсихологи С. Ельгазі, М. Лебушер, Р. Меню пропонують ідеологію, яка змушує жінок практикувати вираження особистісної риси, суб'єктивної волі, темпераменту або глибокої психологічної орієнтації [4].

Дотичне опитування, проведене Е. Шаннелл-Жюстіс, О. Хромейчук, Т. Марценюк, Я. Жихович, серед кількох десятків двадцятирічних жінок щодо їхніх стратегій самореалізації в контексті гендерної нерівноправності виявило ідеалізацію особистого вибору та надзвичайну валоризацію індивідуального підходу серед жінок, що може забезпечити реалізацію всіх поставлених цілей [1].

Велику цінність особистого вибору підкреслюють і українські науковці. Автори наголошують на потребі анулювання відмінностей у практиках між жінками та чоловіками. Певні практики, які були частиною чоловічої сфери, в умовах війни підпадають під жіночу сферу. На думку авторів, слід припинити відрізняти практики залежно від статі, не піддаватися натуралістичній ідеології, що спостерігається у соціально-культурних просторах України. Слід забути про відмінності між двома гендерами, оскільки вони є рівними [7].

На думку К. Лемпен, відмова від культурних чинників, які формують натуралізацію відмінностей, уможлиблює примирення егалітарних ідеалів та диференційованих практик без гендерної ідентифікації механізмів соціалізації, які породжують ці відмінності [8].

Стратегії самореалізації та соціалізації, такі як родинні, фізичні, академічні чи медійні, є важливими аспектами життя жінок. До того ж є додаткові культурні контексти до виявлення більш глобальних тенденцій та різноманітності самореалізаційних стратегій жінок, такі як релігія, етнічність, соціальний статус і географічне положення. Вони мають значний вплив на життя жінок та їхні можливості для самореалізації. Самореалізація включає у себе дослідження власних потреб, цілей і бажань, а також працю над своїми навичками і талантами. Жінки можуть самореалізовуватися через розвиток своєї кар'єри, досягнення освіти, зайнятість у волонтерстві або інших сферах діяльності. Соціалізація також є важливим аспектом жіночого життя, оскільки вона допомагає жінкам інтегруватися у соціальне середовище, формувати власну ідентичність і отримувати підтримку від інших (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегії самореалізації жінок

Самореалізація	Стратегія
Сімейна самореалізація	Розвиток ролі матері, дружини і дочки, а також догляд за родинними членами і підтримка родинних зв'язків
Фізична самореалізація	Збереження фізичного здоров'я, зайняття спортом і здоровим способом життя. Досягнення великих спортивних здобутків на рівні з чоловіками
Академічна самореалізація	Навчання і розвиток талантів у різних наукових або академічних галузях. Освіта, наукові дослідження і вибір кар'єрних шляхів, які стимулюють інтелектуальний розвиток
Медійна самореалізація	Активна участь у медійному просторі як засобів масової інформації, таких як телебачення, радіо, Інтернет і соціальні мережі. Використання цих засобів для вираження своїх ідей, спілкування з іншими і поширення власного впливу

Джерело: власна розробка автора

Ці основні стратегії мають велике значення для самореалізації та соціалізації жінок. Кожна жінка може вибирати ті стратегії, які відповідають її потребам і бажанням та допомагають їй досягнути успіху і задоволення в житті.

Жінки і чоловіки від природи мають різні смаки та орієнтації. Сучасність диктує свої умови, і слід підкреслити, що європейські країни засуджують культурний чинник ієрархії гендерних відмінностей, що породжують чоловіче домінування. У цьому контексті Д. Корнельо апелює до того, що «ми різні, але нас не можна карати за це, не можна карати ставленням чи заробітною платою» [2]. Марокканська наукова думка тим не менше, не пропонує конкретних шляхів перетворення гендерної нерівності на гендерно нейтральні відмінності, схоже, теж стурбована увічненням чоловічого домінування, особливо в професійному світі [5].

Отже, вплив культурних чинників на вибір самореалізаційних стратегій у жінок може бути досить суттєвим і різноманітним залежно від культур, у яких вони виростили і живуть. Утім, є загальні культурні чинники, що позитивно впливають на самореалізацію жінок. Широкий доступ до освіти і можливості отримувати високооплачувану роботу дає жінкам можливість розвиватися професійно і досягати високих позицій у суспільстві. Своєю чергою, дає рівноправність і рівні можливості. Тип культури, що підтримує рівність між чоловіками і жінками, сприяє самореалізації жінок, даючи їм змогу вибирати свої шляхи і роль у суспільстві. Коли культура визнає і цінує традиційно жіночі якості, такі як соціальна емпатія і керівництво, це стимулює жінок бути активними та успішними у своїх сферах. Дуже актуальними у цьому контексті є наявність соціальних жіночих груп та організацій, які можуть надати жінкам підтримку, менторство та можливості для розвитку навичок та лідерства.

Порівняльний аналіз між марокканським, французьким та українським сприйняттям

цієї проблеми виокремив основні чинники, що впливають на цей вибір. Виявилось, що один із ключових культурних чинників, який може впливати на вибір самореалізаційних стратегій, – це гендерні ролі в культурі. У мусульманських культурах існують високі очікування стосовно ролей жінок, які зменшують їх можливість зосередитися на самореалізації (табл. 2).

Вивчення впливу культурних чинників на вибір самореалізаційних стратегій у жінок є складним завданням, оскільки культура великою мірою формує уявлення про роль гендерів та очікування від жінок. Існують культури, у яких культурні чинники, які можуть обмежувати самореалізацію жінок, домінують.

Як і було виділено вище, гендерні стереотипи накладають обмеження на жінок у виборі професій, залишаючи їх зв'язаними з традиційно жіночими ролями й обов'язками. Соціальні норми та очікування щодо сім'ї та материнства підводять жінок до балансування між професійними і сімейними обов'язками.

Головними негативними чинниками є відсутність законодавчого захисту та невизнання рівних прав жінок. Незважаючи на негативні чинники, які варіюють у різних культурах і суспільствах, дотепер спостерігаються позитивні тенденції у сприйнятті гендерних ролей та рівноправ'я.

У представленому порівняльному аналізі між різними культурами виокремлено саме ці культурні чинники, що впливають на вибір самореалізаційних стратегій у жінок, оскільки вони тією чи іншою мірою досі присутні в трьох виділених для аналізу країнах. Проте ці тенденції є мінливими для Франції та України, але досі закоренілі для Марокко.

Отже, прокоментуємо табл. 2. Одним із ключових аспектів, виділених під час порівняльного аналізу, який може впливати на вибір самореалізаційних стратегій, названо стереотипи, які існують у культурах щодо ролі жінки. Наприклад, у деяких культурах стереотипи, що

Обмеження жіночої самореалізації через культурні чинники

Культурний чинник	Обмеження
Гендерна роль	У традиційних культурах роль жінки обмежена переважно сім'єю та домом, що може впливати на їхню можливість розвиватися професійно або особистісно
Стереотипи і соціальні норми	Закорінені стереотипи щодо ролі жінки як матері, домогосподарки і доглядачки, можуть обмежувати їхні можливості займатися іншими сферами життя. За таких умов жінки можуть віддалятися від самореалізації і спрямовувати свої зусилля на задоволення вимог громадськості щодо своєї ролі у суспільстві
Культурний контекст	Культури з програмами або структурами для підтримки самореалізації жінок. Або відвертання від самореалізації, особливо якщо вона не відповідає соціальним нормам чи очікуванням
Релігійні і культурні цінності	Культури, що закликають жінок до покорі і відданості. Це може привертати їхні амбіції на користь ролі слуги. У таких умовах самореалізація може бути сприйнята як неправильна або неприйнятна

Джерело: власна розробка автора

пов'язані з традиційними ролями жінки в сім'ї і суспільстві, можуть обмежувати жінок у здійсненні самореалізації в позафамільній сфері. З іншого боку, в інших культурах жінки можуть мати більше можливостей для самореалізації за межами сім'ї без суспільного осуду.

Окрім того, цінності, які пріоритетні для даних культур, можуть також впливати на вибір самореалізаційних стратегій у жінок. Наприклад, у деяких культурах більше значення приділяється материнству та ролі виховання дітей, тому жінки можуть більше зосереджуватися на сімейному житті та відкладати свої особисті амбіції. У інших культурах, де цінність покладається на індивідуальні досягнення та кар'єру, жінки можуть бути більш прихильними до праці в професійній сфері та реалізації своїх амбіцій.

Також важливо враховувати релігійні та етнічні впливи у культурах, оскільки вони можуть мати свої власні норми та очікування від жінок. Наприклад, у релігійних культурах, де існують строгі гендерні ролі, жінки можуть більш обмежуватися у своїх можливостях для самореалізації та мати менше можливостей для особистого розвитку.

Окрім цього, економічний статус та рівень розвитку країни також можуть мати вплив на вибір самореалізаційних стратегій у жінок. У країнах із низьким рівнем розвитку жінки можуть бути більш обмеженими у своїх можливостях та більш залежними від чоловіків, що може обмежувати їхню можливість для самореалізації у суспільній чи професійній сфері. У країнах із вищим рівнем розвитку жінки можуть мати більші можливості для особистого розвитку та самореалізації.

Отже, вплив культурних чинників на вибір самореалізаційних стратегій у жінок є складним і залежить від багатьох чинників, таких як стереотипи гендерних ролей, цінності, релі-

гійні та етнічні чинники, а також економічний статус та рівень розвитку країни.

Висновки. Для належного розуміння стратегій самореалізації жінок на індивідуальному рівні важливим є урахування культурних чинників, які впливають на них. Це передбачає аналіз різноманіття соціалізаційних процесів, що відбуваються у різні періоди часу, а також виявлення основних і незначних впливів, які вони мають на відповідні культури. У сучасному складному суспільстві, яке стимулює диверсифікацію досвіду і мобільність, повний аналіз індивідуальних траєкторій самореалізації через культурні практики не може обійтися без інтегруючого аналізу багатогранних соціальних впливів. Незважаючи на проведений аналіз, який продемонстрував важливі культурні детермінанти, є безліч соціальних чинників, які можуть впливати на індивідуальний рівень і визначати певну траєкторію. Серед них можуть бути такі чинники, як вік, соціальне походження, минулий досвід, наявність дітей та ін. Урахування цих чинників допомагає зрозуміти складну сутність соціального впливу та його взаємозв'язок з індивідуальним розвитком.

Представлена робота збагачує, уточнює та поглиблює нечисленні існуючі дослідження про основний вплив культурних чинників на вибір самореалізаційних стратегій у жінок. Гендер виділено як основний впливовий чинник, який впливає на виробництво соціальних практик, зокрема деталізуючи способи, якими цей вплив реалізується в різних культурах.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є міжконтинентальний порівняльний аналіз між культурами. Це може допомогти виявити певні тенденції на глобальному рівні та врахувати контекстуальні особливості кожної культури й індивідуальні варіації серед жінок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Channell-Justice E., Khromeychuk O., Martsenyuk T., Zychowicz J. Treats Women's Activism Seriously. *The Ukrainian Quarterly*. 2021. № (2). P. 47–54. URL: https://www.jes-zychowicz.com/_files/ugd/309f33_4aa2363fe9c54a5d80dedb8bfb9e8d32.pdf (date of access: 28.02.2024).
2. Cornelio D.M. Transgresser les limites du patriarcat: les clés de la révolution féministe d'après Chloé Delaume. In *Transgression (s) in Twenty-First-Century Women's Writing in French*. 2020. P. 251–266. URL: https://doi.org/10.1163/9789004442719_017 (date of access: 28.02.2024).
3. Dokou G.A.K., Vernier É., Dang R., Houanti L.H., Scotto M.J. Influence des facteurs culturels sur le développement des potentialités entrepreneuriales: Le cas comparé d'entrepreneurs français, marocains et djiboutiens ayant vécu en France. *Gestion 2000*. 2021. Vol. 38(3). P. 41–71. URL: <https://www.cairn.info/revue-gestion-2000-2021-3-page-41.htm>.
4. Elghazi S., Leboucher M., Menu R. Accueillir dans un centre commercial: Étude d'un dispositif d'urgence de lutte contre les violences faites aux femmes. *Revue des politiques sociales et familiales*. 2023. № 1. P. 155–166. URL: <https://www.cairn.info/revue-des-politiques-sociales-et-familiales-2023-1-page-155.htm> (date of access: 28.02.2024).
5. Hattabi J., Fath R. Analyse Empirique de la Violence Conjugale chez les Femmes Précaires au Maroc Accueillies dans un Centre d'Assistance. *Revue Internationale du Chercheur*. 2023. Vol. 4(3). URL: <https://www.revuechercheur.com/index.php/home/article/view/669> (date of access: 28.02.2024).
6. Kachynska M.O. Gender Equality in Ukraine: National and International Perspectives. 2018. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/10fa1770-fe4d-4294-bc7b-bc32cc9af42c> (date of access: 28.02.2024).
7. Koshulko O., Dluhopolskyi O. Exploring women's resistance against occupation and war in Ukraine. *Revista Estudos Feministas*. 2023. № 30. URL: <https://doi.org/10.1590/1806-9584-2022v30n175862> (date of access: 28.02.2024).
8. Lempen K. Travail, genre et religion: Le port du hijab en Europe. *Recht, Religion und Arbeitswelt*, éd. Stöckli, Andreas/Kühler, Anne/Hafner, Felix/Pärli, Kurt, Zürich. 2020. P. 33–71. URL: <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:145410> (date of access: 28.02.2024).
9. Rouchdy M., Qafas A., Jerry M., Rouchdy A. Les facteurs incitatifs du choix de la Mourabaha au Maroc. *Revue Internationale des Sciences de Gestion*. 2021. Vol. 4(4). URL: <https://revue-isg.com/index.php/home/article/view/817> (date of access: 28.02.2024).
10. Tatlıoğlu K., Senchylo-Tatlıoğlu N. A Theoretical Perspective on Psycholinguistics. *Psycholinguistics in a Modern World*. 2020. Vol. 15. P. 241–245. URL: <https://doi.org/10.31470/10.31470/2706-7904-2020-15-241-245> (date of access: 28.02.2024).